

УДК 821.161.2.09“18/19”І.Франко:82(093)-028.24 Р.Заклинський

ВЧЕНИЙ З КОГОРТИ ФРАНКОЗНАВЦІВ (РОСТИСЛАВ ЗАКЛИНСЬКИЙ ПРО ІВАНА ФРАНКА)

Алла ШВЕЦЬ

*Інститут Івана Франка НАН України,
вул. Драгоманова, 18, Львів, Україна, 79000,
e-mail: allashvec@yandex.ru*

На матеріалі рукописних джерел проаналізовано маловідомі праці письменника, літературознавця, педагога та громадського діяча Ростислава Заклинського, які стосуються різних аспектів франкознавства: публіцистична діяльність, світогляд, політико-економічні та філософські погляди І. Франка, дослідження його першої повісті «Петрії і Довбушуки».

Ключові слова: франкознавство, публіцистика, видання творів І. Франка, світогляд І. Франка.

Із родиною Заклинських, власне, з кількома її поколіннями, у І. Франка склалися тривалі дружні взаємини та плідна творча співпраця. Він був «приятелем та близьким другом» Заклинських ще від студентських років, здружившись у Львові з братами Леонідом, Романом та Корнилом Заклинськими, студентами філософського факультету Львівського університету, а пізніше заприятелював вже із синами середульшого Романа – Богданом, Ростиславом та Корнієм. «Пригадується, – писала Осипа Заклинська, дружина Богдана Заклинського, – з якою любов’ю і повагою ми все його згадували. Вистачило одне слово “Франко”, як змінився напрям думок, постанов чи літературних намірів. В 1870–80-х рр., коли молодий Франко приїздив до Станіслава обов’язково вступав до нашого дому по вул. Галицькій, 71, а добра бабка мого мужа, Катерина Заклинська, вміла і добрим щирим серцем, і словом, і теплим чайком прийти на допомогу Франкові. Франко і нам платив тими добрими, щирими почуваннями, з якими ми до нього зверталися» (2; першодрук: [8]). Зі слів Дениса Лукіяновича відомо, що І. Франко так само тепло згадував про матір своїх друзів Катерину-Осипу Антонівну Заклинську з роду Вісгоферів: «Заклинська – одинока відома мені патріотка у Станіславі... Ті, що називають себе патріотами, є ними хіба тому, що за таких себе вважають. Заклинська щиро любить свій народ, добрі справи підтримує не словом, а ділом» [12, с. 319]. Разом з Леонідом Заклинським І. Франко активно співпрацював у студентському товаристві «Академический кружок», а далі вони спільно брали участь у громадсько-політичному житті Галичини, за що 1878 року, звинувачені у соціалістичній пропаганді, відбували тюремне ув’язнення. Особливо плідними були творчі взаємини І. Франка з Романом Заклинським, українським літературознавцем, істориком та етнографом. Він достарчав Франкові біографічні матеріали та окремі тексти до видання творів Юрія Федьковича,

консультувався з приводу історичних матеріалів про Лук'яна Кобилицю. І. Франко був автором рецензій на праці Романа Заклинського – «Пояснене одного темного місця в “Слові о полку Ігоревім”» [9] та «Географія Руси. Часть перша: Русь Галицька, Буковинська і Угорська» [16, с. 275–276]. Традицію співпраці та дружби з І. Франком невдовзі продовжили й сини Романа Заклинського – Богдан, Ростислав та Корній. Особливу симпатію та повагу, насажену давньою дружбою з батьком, своїм «старим знайомим», виявляв І. Франко до найстаршого Богдана¹, шануючи його як «свого соратника при збиранні приповідок» [11, т. 50, с. 269]. Двоє інших братів, Ростислав та Корній, провадили активну діяльність у вшануванні та популяризації Франкового імені. У спогадах «Франко і студентство» [8] Корній Заклинський описав своє знайомство та взаємини з письменником, згадавши про громадські акції, що їх влаштувала тодішня студентська молодь на його пошану. Продовживши навчання в Чернівецькому університеті, Корній очолив студентський ювілейний комітет для організації приїзду І. Франка в травні 1913 року до Чернівців у межах святкування 40-літнього ювілею його літературної діяльності, а також з цієї нагоди виступив з рефератом «Українська студентська молодіж за останніх 40 літ на тлі діяльності Івана Франка»² на Другому Студентському з'їзді у Львові.

Давня глибока пошана до І. Франка в родині Заклинських та особисте захоплення творчістю письменника вплинуло на подальші наукові зацікавлення середульшого сина Романа Заклинського – Ростислава. Проте франкознавча спадщина цього відомого літературознавця, письменника, публіциста, редактора, педагога, фольклориста, музеєзнавця та громадсько-політичного діяча майже невідома сучасному дослідникові. Біографічні відомості про життя і письменницьку творчість Ростислава Заклинського, який, до речі, упорядкував величезний архів родини Заклинських (зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: фонд № 48), детально описано у дослідженнях Петра Арсенича [1], Володимира Качкана [10], тому зосереджуємо свою увагу лише на франкознавчих працях ученого. Варто також зазначити, що Р. Заклинський був автором наукових праць про творчість Т. Шевченка, Марка Черемшини, спогадів про В. Стефаника, Г. Хоткевича, передмов до видань: «Осип-Юрій Федькович. Вибрані твори» (К., 1929), «Осип Маковей. Вибрані твори» (К., 1929). Серед неопублікованих рукописних праць Р. Заклинського, які зберігаються у відділі рукописів ЛННБ імені В. Стефаника – чимало історичних та літературознавчих праць: «Як представляв собі Тарас Шевченко будучину України?», «Українці і москалі», «Правдяни 70-х рр. і М. Драгоманов», «Хмельницький після Переяславського договору», «Шевченко і його боротьба проти кріпацтва», а також декілька лекцій про українських письменників («Життєвий та літературний розвиток М. Коцюбинського»), «Творчість Лесі Українки», «Тарас Шевченко – великий народний поет, революціонер, демократ», «Творчий шлях поета Бажана», «Творчість драматурга Корнійчука»).

¹ Детальніше про взаємини та творчу співпрацю І. Франка з Богданом Заклинським див.: [15].

² Згодом цей реферат під назвою «Університетська молодіж Австрійської України за остатніх 40 літ» було надруковано в журналі «Українська хата» (К., 1913, № 7–8).

Про взаємини І. Франка із Р. Заклинським точних згадок немає. Відомо, що він разом із братом Корнилом був членом оргкомітету та брав участь у Другому Всеукраїнському з'їзді студентів, присвяченому 40-літньому ювілеєві творчої діяльності І. Франка, який відбувся 2–4 липня 1913 року у Львові за присутності ювіляра. Збереглася світлина з цього заходу від 2 липня: І. Франко в оточенні членів комітету Другого студентського з'їзду, з-поміж яких – брати Корнило та Ростислав Заклинські, Д. Донцов, В. Левицький, М. Микиша, О. Колесса, О. Когут, Олена Степанівна, Ю. Охримович [13, с. 82].

Франкознавчі дослідження становлять значну частину літературознавчих зацікавлень Р. Заклинського. Осмисленню Франкової постаті в різних аспектах учений присвятив такі праці: «Іван Франко як публіцист» (К., 1918), «Світогляд Івана Франка (реферат)» (Львів, 1916), «Перша повість І. Франка» (К., 1932), «Громадсько-політичний розвиток Галичини та Іван Франко».

Також Р. Заклинський був видавцем Франкових творів. За його редакцією підготовано «Твори Івана Франка» у 3 томах (К. : Держлітвидав, 1933) з його ж вступною статтю «Життя і твори Івана Франка». У примітці до цієї позиції у своєму рукописному бібліографічному списку Р. Заклинський зазначив, що ця стаття була набрана й він «зробив у гранках авторську коректу. Проте, невідомо, чи потрапив цей тритомник до торгівельної мережі. Можливо, що весь його наклад було знищено 1933» [3, арк. 13]. Р. Заклинський був упорядником другого видання першої редакції повісті «Петрії і Довбушуки», автором статті про цей твір та приміток у п'ятому виданні творів І. Франка (Харків : Рух, 1930–1932. Заг. редакція – І. Лизанівського). П'ятий том цього видання (Харків, 1932) вийшов за редакцією Р. Заклинського.

Реферат «Іван Франко як публіцист (Проба характеристики)» вперше надрукований у ювілейному випуску «Літературно-наукового вісника» [11], присвяченого 40-літтю творчої діяльності письменника, а згодом вийшов й окремим виданням [5]. Цей реферат належав до так званої ювілейної літератури про Франка, був виголошений на урочистій академії на честь письменника під час другого українського студентського з'їзду 3 липня 1913 року. У цій праці Р. Заклинський звернув увагу на роль І. Франка як одного з фундаторів (разом з М. Павликом та М. Драгомановим) української публіцистики. Так званий «український соціалістичний тріумвірат», обстоюючи соціальні інтереси народу, протиставив себе українському москвофільству та народовству 70-х років [5, с. 5]. Далі в рефераті проаналізовано еволюцію «публіцистичної кар'єри» І. Франка – спочатку вона розвивалася в руслі та під впливом Драгоманівських поглядів, пізніше письменник «виепанципувався» з-під цього впливу [5, с. 13] й утверджував свої суспільницькі погляди на національній ідеології. Отже, Р. Заклинський спостеріг світоглядно-ідеологічний вектор цієї еволюції – від соціалізму до націоналізму. Так само завважив, як змінювалося Франкове розуміння суті нації – від вузького трактування нації, яку представляє робочий народ, плебс, до поняття нації як «чогось органічного, вродженого, чогось конкретного, нерозривного і вищого над усяку територіальну організацію» [5, с. 26].

У національній проблематиці Франкової публіцистики Р. Заклинський виокремлював кілька аспектів – характеристика української національної психіки, обстоювання політичної самостійності, а відтак національної незалежності, імперативний

заклик до поборення формального партикуляризму, піднесення значущості праці на національному ґрунті. Автор звернув також увагу на те, як змінювалися Франкові погляди на польсько-українські взаємини.

Висновуючи про «значіння Франка в українській публіцистиці», Р. Заклинський вважав, що воно «зовсім не менше, навідворот, хіба більше, – як його значіння в українському письменстві» [5, с. 6]. І. Франко «поширив у суспільстві цілий комплекс поглядів» [5, с. 9], які формували суспільну думку та національну свідомість, його публіцистика «уздоровлюючо» впливала на «публичне життя галицької України» [5, с. 7].

Про публіцистичний талант письменника свідчило його співробітництво в німецьких, польських, східноукраїнських видавництвах. Проте «найціннішою вкладкою Франка в українську публіцистику, а тим самим в нашу колективну психіку» Р. Заклинський вважав його гострополемічні статті в «Народі», «Житі і слові» та «Літературно-науковому віснику» [5, с. 9]. На підставі аналізу Франкових праць автор висвітлив головні суспільно-політичні погляди письменника, які водночас становили проблемні акценти його полемічних статей: «органічне мужиколубство» [5, с. 9], народництво, ідея подолання соціальної несправедливості, просвіта народу, «обов'язок праці» [5, с. 12], «сконкретизовання будучого соціалістичного ладу» та суспільного устрою [5, с. 18], розгляд сучасних економічних відносин та проголошення принципу економічної рівноправності, критика сучасної інтелігенції, розполовиненої на два табори з різними поглядами на мову, правопис і національність, що призвело до внутрішнього суспільного розколу й «витворення двох національностей» [5, с. 22].

Головними рисами Франкової публіцистики Р. Заклинський вважав раціоналізм, «логічне розумування» [5, с. 4], опертя на реальному ґрунті соціальної дійсності, «добре знання людей і відносин» [5, с. 7]. У «скромнім, простім, яснім, зрозумілім, природнім» [5, с. 4] стилі письменникової публіцистики автор спостеріг риси його характеру. Хоча Франкова полемічна стаття «виходила все гостра, гранчаста» [5, с. 7], йому була притаманна висока публіцистична культура, тактовність, стриманість, відсутність шаблонності, доктринерства та образливих зворотів у бік опонентів.

У рефераті «Світогляд Івана Франка» (Львів, 1916) Р. Заклинський зосередився на його духовному та ідеологічному кругозорі, намагаючись охарактеризувати «найяскріші черти духа і характеру нашого діяча-письменника» [7, с. 11]. Прикметними рисами Франкового світовідчуття Р. Заклинський вважав гуманізм, «віру у можливість поступу у кожної людини» [7, с. 7], в її вроджену доброту та потяг до добрих первнів, «святу любов до людей», «запал до вічної невичерпаної праці щоденної, яка разом з попереднім чуттям веде його до цілковитого самовідречення, до покинення сфери бажань, думок та діл чисто особистих, до знайдення свого власного щастя чи вдоволення у діяльності на користь других» [7, с. 11]. «Практичну філософію» І. Франка, яка представляла «цілу програму людського життя», Р. Заклинський зводив до «триєдиної формули» – «жите–праця–боротьба» [7, с. 8–9].

Проаналізувавши письменникові статті, художні твори та наукові розвідки, Р. Заклинський осмислив різні грані його світогляду. Передусім виокремив у ньому синтез метафізичних і суспільницьких поглядів на весь світ та людство, в яких переважало

пантеїстичне розуміння. Онтологічна філософія І. Франка, на думку автора, заснована на трактуванні всесвіту як вічної незнищенної матерії, що перебуває в постійному русі, зміні та відродженні.

В ієрархії духовних вартостей для І. Франка головним, на думку автора реферату, є «змагання до духової досконалости» [7, с. 21], «гуманне чуття», «ідеал соціальної справедливості» [7, с. 24]. Тому еволюцію людської культури в уяві І. Франка трактовано як, з одного боку, розвиток розуму, науки, а з іншого – «розвиток кращих почувань людини» [7, с. 23].

Суспільницький світогляд І. Франка Р. Заклинський угрунтовував на соціалістичній ідеології. Проте зазначав, що основним рушійним критерієм людського і суспільного поступу для І. Франка був не економічний, а «моральний розвиток» та «поступ гуманності». Як висновок референт, письменник «вирив глибоко в етичний поступ людства, в щораз більший і щораз ширший розвиток гуманности, культурности, любови до усіх» [6, с. 26].

У цій праці Р. Заклинський зосередився й на духовному мікрокосмі поетової екзистенції, його внутрішніх боріннях, що по-різному виявляли себе на певних етапах письменникового життя: «<...> в його нутрі йшла вічна боротьба, від якої ледве хто із нас є зовсім свободний. Замолоду була се боротьба між самовідреченою посвятою для добра других людей і бажанням власного щастя» [7, с. 27]. Згодом «мотиви тої боротьби і її предмети змінилися» в русло національної самопосвяти: «Поет бажає далі працювати для визволення і піднесення усіх угнетених та для відродження своєї нації. Се бажання серця, пориви чуття» [7, с. 29]. Внутрішню боротьбу І. Франка, стверджував Р. Заклинський, розв'язувало його етичне почуття, моральний імператив поета-суспільника: «вічною працею цілого свого життя сплатити робітним людям той довг, який він зтягнув у них, користаючись з усіх культурних уладжень» [7, с. 30]. Підсумовуючи думку про Франків світоглядний універсалізм, Р. Заклинський зазначав: «Через ціле своє життя був він цілим чоловіком, його ум обнимав своїм непокійним летом весь круг вселюдських питань, цілий світогляд людини. Його серце остало до кінця його днів чутким над усе, що стояло в зв'язи з його світоглядом та його ідеалами» [7, с. 30–31].

Грунтовним науковим осмисленням та цікавою інтерпретацією вирізняється літературознавча праця Р. Заклинського про Франків твір «Петрії і Довбушуки» – «Перша повість Івана Франка», надрукована як вступна стаття до другого видання першої редакції повісті у п'ятитомовому зібранні творів письменника (Харків: Рух, 1932. С. 195–262), а також видана окремою брошурою з такою ж назвою [6].

У розділі «Перший період літературної роботи І. Франка» генезу та обставини написання повісті висвітлено в контексті характеристики раннього періоду творчості письменника та критичного його осмислення у працях М. Євшана, С. Єфремова та ін. Зіставляючи твори цього періоду, зокрема й повість «Петрії і Довбушуки» з ранніми віршотворами письменника, Р. Заклинський зауважив: «яка слаба не була перша повість Франка, <...> вона все таки значно піднімається понад ту творчість, що була до того часу» [6, с. 11]. Тут дослідник мав на увазі не надто вартісні та мистецьки невіршені,

на його погляд, Франкові поезії раннього творчого етапу. Натомість відзначив новаторську національну проблематику «Петрів і Довбушуків» та поставлену в творі ідею «національного відродження українців» [6, с. 14]. «Перше, що тут вражає, це широка постава (хоч і в романтичному стилі!) питання про піднесення селянства та про емансипацію української національності» [6, с. 11].

Вдаючись до глибокої інтерпретації повісті, Р. Заклинський звернув увагу на важливі вияви в ній світоглядного укладу письменника. Так промову Бляйберга назвав «першою народницькою програмою молодого Франка», закинувши, однак, письменникові, що «в ділянці культурній вона дає позитивну програму, а в економічній ділянці майже виключно негативні заходи» [6, с. 15]. Тим часом сповідальне слово Олекси Довбуша потрактував як «вияснення соціальних поглядів» І. Франка [6, с. 17] передусім у напрямі просвіти народу та гуманного ставлення до злочинців.

Цікаво Р. Заклинський осмислив національну проблематику повісті, яка виявляла Франкову «систему поглядів у національній справі», зокрема українській, польській, а також у єврейському питанні [6, с. 19]. Відтак, головні державницькі ідеї І. Франка, які Р. Заклинський порівнював у двох редакціях повісті, були такими: у першій – «треба усунути польський поміщицький гніт над західними землями України, треба не дати відродитися поміщицькій Польщі, треба витворити патріотичну українську інтелігенцію, щоб Україна могла об'єднатися і стати могутньою і щасливою»; а в другій редакції дослідник спостеріг підсилення національних акцентів – «з усього цього залилася тільки згадка про нероздільність України, про її щастя, славу й могутність, думка правдива, що йшла по лінії самовизначення української національності» [6, с. 21]. Щодо «єврейського питання», суть якого донесено в повісті через образ Бляйберга, то, на думку Р. Заклинського, його постановка у молодого І. Франка доволі немотивована, «однобічна» та «відгонить безнадійністю»: «Вирішити те питання береться одна людина, вкладає в цю справу весь свій час і кошти – і не приєднує дійсно до своїх намірів ні одної людини» [6, с. 22]. У першій редакції повісті, зауважив критик, вирішення національного українського та єврейського питання, так як його поставив І. Франко, видається безперспективним та утопічним, оскільки національне майбутнє та «емансипація» українців узалежнена в творі не лише від розв'язки єврейської проблеми, але й від використання Довбушевих скарбів, віднайдення яких виглядало ілюзорним.

У розділі «Зв'язок повісті з місцевою клясовою боротьбою та побутом» дослідник осмислив історичний феномен опришківства як явища «загальноукраїнського соціального руху селянства» [6, с. 27], висвітлив історичну постать Олекси Довбуша, а також навів варіанти селянських оповідей про опришківство, якими міг скористатися письменник для створення художнього образу Довбуша. Детально Р. Заклинський охарактеризував етнографізм та національний колорит повісті, побут різних соціальних верств та національностей.

Розділ «Дві редакції повісті» є спробою порівняльного аналізу обох редакцій твору з погляду змісту, фабули, формальних змін, загальної проблематики, мотивації поведінки та художньої ролі персонажів. Наприклад, Р. Заклинський зауважив, що в першій редакції повість закінчується оптимістично, «дає надію на здійснення

найважливішої проблеми повісті» – «соціального піднесення селянства і національного відродження» [6, с. 42]. Тоді, коли песимістична й понура кінцівка в другій редакції зводить нанівець вирішення головної ідейної настанови. Р. Заклинський висловився про деякі немотивовані та нелогічні фабульні зміни в другій редакції повісті, виявив чимало авторських «недоглядів і поправок, противних змістові повісті» [6, с. 45] або таких, що «змінюють фабулу, упрощують її і через те непотрібні» [6, с. 47]. Назагал, вважав Р. Заклинський, що всі здійснені в другій редакції повісті зміни «взагалі можна поділити на дві категорії: вдалі зміни, що підвищують соціальну цінність цього літературного твору, сюди належать також формальні зміни: мови, техніки повісти, навіть правопису, і недосконалі зміни, що їх автор не зміг послідовно провести в цілій повісті й органічно зв'язати з нею.

Основна думка значно змінилася; форма зосталася романтичною» [6, с. 49].

У розділі «Розгляд повісти з формального боку» Р. Заклинський критично проаналізував літературознавчий дискурс з приводу першої Франкової повісті (М. Євшан, С. Єфремов), простежив риси романтизму та містицизму в творі, охарактеризував дійових осіб та мову повісті.

Обстоюючи перед літературними критиками художню вартість першої Франкової повісті, «глибоко відчутій і формою, і змістом» [6, с. 60] та виправдовуючи романтичне замилювання молодого автора, Р. Заклинський писав: «Франко замолоду дійсно був під впливом давнішого і новішого романтизму, його вік природно дозволяв йому глибше сприймати і безпосередніше переживати все те, що приходило до нього з романтичної літератури. Він справді переживав свій романтичний період; і романтизм першої його повісті, повісті 19–20-літнього юнака, це його власний романтизм, не сліпо повторений чи заучений у кого-небудь. Він мав крім звичайних ознак романтизму ще й такі цікаві додатки, як постава дуже глибоких і важливих сучасних соціальних і національних проблем <...>. Ці вкраплення й проблеми переконують нас, що перед нами не просто шаблонний романтизм, а окрема відміна романтизму, Франковий романтизм» [6, с. 60].

Аналізуючи літературознавчі оцінки повісті, Заклинський дав й власну характеристику. Зокрема зазначив формальні її недоліки – «повість слаба з різних боків»: «композиція штучна і невпорядкована» в обох редакціях, перевантажена надміром «різнородного фактичного матеріалу» [6, с. 66], відсутня єдність форми і змісту, «дійові особи переважно охарактеризовані схематично, загально й зовнішньо» [6, с. 64], мова першої редакції «штучна, пересипана русизмами, польонізмами, діалектом тощо», «стиль неприродний, взятий на незвичайність й урочистість самого змісту» [6, с. 64]. Але ці хиби дослідник пояснив недосвідченістю та браком літературного досвіду молодого письменника й радив критикам оцінювати твір як літературний феномен, який був «натуральним витвором тодішніх обставин, що саме так переломлювалися в свідомості молодого 19–20-літнього Франка. Так він відчував. Так він писав» [6, с. 66]. Попри стилістичні й змістові недоліки повісті, Р. Заклинський відзначив її соціальну проблематику: «Вона ставить основні соціальні проблеми свого часу і старається дати їм розв'язку» [6, с. 66]. Не менш значущим є цей твір для відображення еволюції Франкового світогляду та соціально-політичних поглядів: «Він показує, що молодого 19-літнього

юнака глибоко цікавили питання соціальні, національні й культурні. Він старався вже тоді знайти шляхи для піднесення селянства і для національного визволення України та емансипації національних меншостей. Його твір показує одночасно, що з переїздом до Львова соціально-політичний світогляд Франка скоро й набагато поширився проти його дрогобицьких часів, <...> у нього почалася перебудова всього світогляду, починаючи з економічних і соціальних та національних питань, <...> переміна поглядів культурних і мистецьких, поглядів на своє і всієї інтелігенції становище в суспільстві та своїє і її завдання; і кінчаючи мовою та правописом» [6, с. 67].

Окрім того, Р. Заклинський був автором статті «Громадсько-політичний розвиток Галичини і Іван Франко» [3]. Аналізуючи економічний та соціально-політичний розвиток Галичини, він покликався на економічні та філософсько-політичні праці І. Франка, а також висвітлював його участь у громадсько-політичних та культурних процесах Галичини, зокрема видавничу діяльність, співробітництво в українській та польській періодиці, заснування Української радикальної партії, літературну творчість. До «соціально-політичного напрямку» в літературі Р. Заклинський зарахував Франкові бориславські оповідання та повість «На дні».

З-поміж політико-економічних устремлень І. Франка, Р. Заклинський відзначав його реальний, науковообґрунтований та раціональний підхід до вирішення політичних завдань: «Франко належить до політиків, що сміливо будують плани діяльності на майбутнє, і разом з тим не тільки не відриваються від дійсності, а застосовують свої плани до тієї дійсності, в якій їм доведеться працювати» [4, с. 121], «Франко був політик реальний, не фантаст; він спирався на наукові дані» [4, с. 122].

Інші недруковані франкознавчі праці Р. Заклинського – матеріали до лекції «Іван Франко – видатний революційний демократ» (1946), підготованої для львівського обласного лекційного бюро у Львові (ЛННБУ імені В. Стефаника. – Ф. 48. – Од. зб. 152-а. – П-24), а також рукописи доповідей «Іван Франко в боротьбі проти релігії» (ЛННБУ імені В. Стефаника. – Ф. 48. – Од. зб. 218. – П. 36. – Арк. 1–12) та «Іван Франко – борець проти українського буржуазного націоналізму» (ЛННБУ імені В. Стефаника. – Ф. 48. – Од. зб. 218. – П. 36. – Арк. 25–37), написані, вочевидь, на замовлення партійних органів, є кон'юнктурною, тенденційною спробою характеристики письменника за стереотипами радянського франкознавства. В останній із них автор хибно узалежнював Франків підхід до національного питання від його революційно-марксистських та соціалістичних поглядів. Якщо в згаданій вже праці «Світогляд Івана Франка» Р. Заклинський об'єктивно простежив еволюцію Франкового світогляду від соціалізму до націоналізму, то у цій з виразним ідеологічним пафосом статті Франкові погляди на національне питання висвітлено доволі спрощено та однобічно. Адже сам письменник у своїх працях неодноразово засвідчував ревізію власних суспільницьких ідей, яку найадекватніше відображає його фраза про розвиток національного питання М. Драгоманова: «повільна та консеквентна еволюція поглядів на українську національну самостійність» [14, т. 53, с. 551]. Якщо молодий І. Франко під впливом М. Драгоманова та вчень К. Маркса критикував народовців за їх «формальний націоналізм» та «теоретичне українство», зрівноважуючи поняття соціального і національного, то вже

пізніше з усвідомленням необхідності національної окремішності письменник написав один з програмових національних гімнів «Не пора, не пора, не пора», дійшовши до заповітного духовного імперативу для сучасної молоді – «вितворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю» (Одвертий лист до галицької української молодіж) [14, т. 45, с. 404]. Франкові погляди на національне питання демонстрували його світоглядну еволюцію від марксизму й соціал-демократизму до націонал-демократизму, змінюючи концепцію соціалістичного інтернаціоналізму в бік поглиблення ідеї власне українського націєтворення, про що, зрештою, йшлося в пізніших письменникових працях («Поza межами можливого», «Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова», «Одвертий лист до галицької української молодіж» та ін.).

Франкознавча спадщина Р. Заклинського засвідчує цікаві наукові пошуки, якими він намагався зглибити творчий феномен І. Франка, його світоглядну та духовну еволюцію, націєтворчу проблематику його творів, письменникові суспільно-політичні устремління та філософські розмисли. На тлі багатогранних літературознавчих зацікавлень Р. Заклинського його франкознавчі праці становлять особливо цінний науковий здобуток передусім у сенсі пізнання та об'єктивного висвітлення духовного кругозору І. Франка, зацентрування важливих ознак його творчої конституції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Арсенич П.* Заклинські / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ, 1995. – С. 21–35.
2. *Заклинська О.* З моїх споминів про взаємини Івана Франка з родиною Заклинських / О. Заклинська // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника [далі. – ЛНБУ]. – Ф. 28. – Оп. II. – Од. зб. 169. – П. 7. – Арк. 1.
3. *Заклинський Р.* Бібліографія праць Заклинських: Корнила Гнатовича, Романа Гнатовича, Богдана Романовича, Ростислава Романовича, Корнила Романовича, Леоніда Гнатовича / Р. Заклинський // ЛННБУ ім. В. Стефаника. – Ф. 48. – Оп. II. – Од. зб. 231.
4. *Заклинський Р.* Громадсько-політичний розвиток Галичини і Іван Франко / Ростислав Заклинський / Р. Заклинський // Іван Франко : збірник / за заг ред. І. Лакизи, П. Филиповича, П. Кияниці. – К. : Книгоспілка, 1924. – С. 44–122.
5. *Заклинський Р.* Іван Франко як публіцист / Ростислав Заклинський. – К. : «Серп і молот», 1918.
6. *Заклинський Р.* Перша повість І. Франка / Р. Заклинський. – [Харків] : Рух, 1932.
7. *Заклинський Р.* Світогляд Івана Франка (Реферат) / Ростислав Заклинський. – Львів, 1916.
8. «З любов'ю і повагою ми все про його згадували» (недруковані спогади Заклинських про Івана Франка) / передмова, упорядк. тексту і коментарі Алли Швець // Іван Франко : тексти. Факти. Інтерпретації : збірник наукових праць. – Київ; Львів, 2011. – Вип. 1: Огляди. Статті. Твори. Листування. Спогади. Бібліографія. – С. 383–395.
9. ЗНТШ. – 1906. – Т. 71. – Кн. 3.
10. *Качкан В.* Заклинський Ростислав Романович / В. Качкан // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопедичного словника. – Вип. 2. – Львів, 1995. – С. 80–83.
11. ЛНВ. – 1913. – Т. 63. – Кн. 9. – С. 293–316.
12. *Лукіянович Д.* Мої зустрічі з Франком / Денис Лукіянович // Спогади про Івана Франка. Упоряд. М. І. Гнатюк. – Львів, 1997. – С. 317–323.

13. *Мельник Я.* І остатня часть дороги... Іван Франко: 1908–1916 / Ярослава Мельник. – Дрогобич : Коло, 2006.
14. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1976–1986.
15. *Швець А.* «Я старий знайомий Вашого тата...». Причинок до взаємин Івана Франка та Богдана Заклинського / Алла Швець // Записки НТШ. – Т. ССЛ. – Львів, 2005. – С. 770–775.
16. Kwartalnic historychny. – 1888. – № 2. – S. 275–276.

Стаття надійшла до редколегії 19.10.2012

Прийнята до друку 26.10.2012

SCIENTIST FROM THE COHORT OF «FRANKOEXPERTS» (ROSTYSLAV ZAKLYNSKYJ ABOUT IVAN FRANKO)

Alla SHVETS'

*National Academy of Science of Ukraine. Ivan Franko Institute,
18, Dragomanov Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: allashvec@yandex.ru*

Not well-known works of writer, literary expert, teacher and public figure Rostyslav Zaklynskyj are analyzed in the article on the base of handwritten sources. They are related to different aspects of «frankoknowledge»: journalistic activity, ideology, political, economical and philosophical views of Franko, research of his first story «Petrijs and Dovbushchuks».

Key words: «frankoknowledge», journalism, publishing of the works of Franko, Franko's view.

УЧЕНЫЙ ИЗ КОГОРТЫ ФРАНКОВЕДОВ (РОСТИСЛАВ ЗАКЛИНСКИЙ ОБ ИВАНЕ ФРАНКО)

Алла ШВЕЦ

*Институт Ивана Франко НАН Украины,
ул. Драгоманова, 18, Львов, Украина, 79000,
e-mail: allashvec@yandex.ru*

На матеріалі рукописних джерел проаналізовані малоизвестные труды писателя, литературоведа, педагога и общественного деятеля Ростислава Заклинского, касающиеся различных аспектов франковедения: публицистическая деятельность, мировоззрение, политико-экономические и философские взгляды И. Франко, исследование его первой повести «Петрии и Довбушуки».

Ключевые слова: франковедение, публицистика, издание прижизненных трудов И. Франко.